

Mendes og Thmuis i Nedre-Ægypten.

Af

J. L. Ussing.

(Meddelt i Mødet den 11. Januar 1889.)

Hertil Tavle I—II.

Som bekendt har det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab Æren af at have givet det første dygtige Bidrag i den nyere Tid til Kundskaben om det gamle Ægypten og dets Monumenter, idet det i Midten af forrige Aarhundrede udgav Nordens Rejse i Ægypten (Voyage dans la Basse et la Haute Egypte). Under de daværende Forhold var allerede selve Rejsen, som den danske Søofficér udførte paa Kong Christian VI's Bekostning, en Mærkværdighed; men enestaaende blev den ved den Dygtighed, hvormed den var foretaget, og ved de fortrinlige Kaart og de smukke Tegninger, som den kunstforstandige Officér havde udført, og som nogle Aar efter hans Død bleve udgivne i et for den Tid sjældent Pragtværk. Siden den Tid har dette Selskab maaske slet ikke beskæftiget sig med Ægypten, og naar jeg nu atter vover at henlede Opmærksomheden paa dette Land, skyldes det nærmest dets Omtale i den græske Litteratur. Ved Siden af de epokegørende Opdagelser, som i det sidste halve Aarhundrede ere gjorte i Assyrien, Babylonien og Ægypten, opstaar idelig Spørgsmaalet om de græske Kilders, navnlig Herodots Paalidelighed. Hvad man tidligere ansaa for taabelige Opdigtelser, viser sig nu ofte at være fuld Sandhed. Den gamle

Græker har virkelig været en saare omhyggelig og sandhedskærlig Gransker, og man kan godt stole paa, hvad han beretter efter eget Syn; hvad andre have fortalt ham, maa disse, og ikke han, bære Ansvaret for. Det er hans Beretning om det ægyptiske Mendes, vi her skulle drøfte. Der, fortæller han, dyrkedes Pan med Bukkehoved og Bukkeben, og der underholdt man en hellig Buk. I den nyeste Tid synes man at mene, at dette er galt alt sammen; Guden har haft et Vædderhoved, og det var en hellig Vædder, og ingen Buk, man dyrkede der; ja efter at Ebers i sin Uarda har ladet «den hellige Vædder i Mendes» spille en saa betydelig Rolle, er dette Dyr blevet almindelig kendt i den dannede Verden, og Herodots Buk antages som beroende paa en Misforstaaelse. Det har nu forekommet mig umuligt, at Herodot og de andre Grækere ikke skulde kunne skelne en Buk fra en Vædder, og jeg haaber ogsaa at vise, at dette ikke er Tilfældet.

Jeg maa desværre begynde med den Tilstaaelse, at jeg er ikke Ægyptolog af Fag. Hvad der i disse Blade findes af Hieroglyftydning, skyldes andre; foruden de Arbejder, som tidligere Granskere have udgivet, maa jeg særlig nævne Professor Valdemar Schmidt som den, der har hjulpet mig. Men jeg har haft det Held i afvigte Foraar at kunne tilbringe en Tid i Nedre-Ægypten, i Mansurah, og paa Udflugter derfra kom jeg til at se Steder, som i Almindelighed ere lidet bekendte. Dette gælder særlig om Thmuis, som rigtignok allerede Wilkinson havde set og beskrevet, og som senere er blevet nærmere undersøgt af Brødrene Brugsch, der have bragt interessante hieroglyfiske Dokumenter derfra til Bulak, men som nu syntes at skulle overgives til Forglemmelse; i det mindste kender Bådekens fortrinlige Rejsebog intet til den. Den interessanteste Helligdom, som findes der, er rigtignok udgivet i Description de l'Égypte, men Tegningen er tildels misforstaaet; den flygtige Tegning i Burtons Excerpta hieroglyphica (1828) er lige saa utilfredsstillende; tilmed er dette Værk kun blevet

trykt i et meget ringe Antal Exemplarer, og de fleste af disse siges at være defekte; her i Byen findes det ikke. Jeg troede derfor, at det var rigtigt, om jeg offentliggjorde de Tegninger, jeg selv havde udført paa Stedet, skønt heller ikke de kunne gøre Fordring paa fuld Nøjagtighed, da det var flygtige Skitser, som jeg dengang ikke tænkte paa at udgive. Dertil kom endnu, at jeg ønskede at rette en paafaldende Fejltagelse i den ægyptiske Geografi; thi skønt Beliggenheden af Thmuis allerede af den franske Expedition var ansat fuldkommen rigtig og Wilkinson havde den paa samme Maade, har dog Brugsch, og efter ham Dümichen, vilkaarlig ombyttet Navnene Thmuis og Mendes. Efter dem henføres nu stadig de i Thmuis fundne Monumenter til Mendes, blandt andre den interessante Hieroglyfindskrift, vi nedenfor nærmere skulle omtale; den gaar altid under Navnet «Stelen fra Mendes». Det kunde synes dristigt, særlig i Spørgsmaal om Ægyptens Geografi, at træde op imod to saadanne Autoriteter, som Brugsch og Dümichen; men Fejltagelsen er aabenbar, og i et Fag, der som Ægyptologien endnu er i sin Vorden, kan enhver Fejltagelse have uberegnelige Følger.

Mendes og Thmuis vare Nabostæder. Paa Herodots Tid vare de Hovedstæder hver i sin Nomos; der var en Mendesiske og en Thmuitiske Nomos¹⁾; men siden bleve de forenede til een, den 16de Nomos i Nedre-Ægypten. Denne beholdt Navnet den Mendesiske; men Thmuis var Hovedstaden²⁾; den havde hævet sig paa den førstes Bekostning.

¹⁾ Herodot II, 166: *Καλασιρίων δὲ οἷδε ἄλλοι νομοὶ εἶσι, ... Μενδήσιος ... Θμουίτης.*

²⁾ Ptolemæos IV, 5, 51: *Μενδήσιος νομὸς καὶ μητρόπολις Θμοῦσις.* Aristid. 48, p. 361: *ὁ Μενδήσιος νομὸς καὶ ἡ πόλις αὐτῶν, ἣν ὀνομάζουσι Θμοῦιν.*

Mendes har i sin Tid ikke været uden Betydning. Manetho kalder det 29de Dynasti Mendesier. Stor Magt havde disse Konger i Mendes næppe. Det var under Persernes Herredømme, at det lykkedes en Del af Ægypterne i dette af talrige Flodarme og Kanaler gennemskaarne Land at hævde deres Uafhængighed. Amyrtæos havde resideret i Sais; fra 398 f. Chr. er Mendes Residensstaden i 20 Aar under Nopherites I, Achoris, Psammutis og Nopherites II; derefter følger det 30te Dynasti med Nektanebos, som residerede i Sebennytos.

Efter Herodot¹⁾ betyder *Μένδης* en Buk, og dette er ogsaa Navnet paa den Guddom, der dyrkedes her som Hovedgud. Medens Thebærerne og de andre Ægyptere ofre Geder, men ikke Faar, siger han, er det omvendt med Mendesierne. De have særlig Ærefrygt for Gederne, navnlig for Gedebukkene. Een saadan var særlig hellig; naar den døde, var der stor Sorg i hele Distriktet, ligesom över Apis i Memphis og Mneuis i Heliopolis. Man fortalte endog, at denne Buk havde kødelig Omgang med Kvinder. Dette, der hos Herodot omtales som et enkelt uhyggeligt Tilfælde, bliver hos Pindar og hos senere Forfattere anført som noget almindeligt²⁾.

Men hvem er denne Gud, der dyrkedes i Mendes? Herodot siger, det er Pan, en af de 8 ældste ægyptiske Guder. Han tilføjer, at Malerne og Billedhuggerne afbildede ham ligesom

¹⁾ Herodot II, 46. Naar Hieronymus siger, at det er *θμουνίς*, der betyder en Buk (Comment. in Isaiam cap. XLVI: «Pleraque oppida eorum ex bestiis et iumentis habent nomina, *Κυνών* a cane, *Λέων* a leone, *Θμουνίς* lingua Aegyptiaca ab hirco, *Λύκων* a lupo»), maa dette bero paa en under disse Forhold let forklarlig Misforstaaelse. Hieronymus kunde sikkert ikke Ægyptisk; det er en Reminiscens fra Herodot, der foresvæver ham eller hans Kilde.

²⁾ Se Plutarch. Gryllos 5, 4. Strabo XVII, 1, 19, hvor de nyeste Udgivere med Urette have udeladt Citatet af Pindar: *Μένδητα παρά κρημών θαλάσσης ἔσχατον. Νείλου κέρας, αἰγίβατοι ὄθι τράγοι γυναιξὶ μισγονται*. Aristides anfører i sin 48de Tale (p. 360 f.) det første Vers heraf som et Exempel paa Digternes Upaalidelighed, thi «ved Mendes er der hverken Brink eller Hav; det er ikke muligt at öjne Havet».

Hellenerne med Bukkehoved og Bukkeben, dog ikke fordi de troede, at han saa saaledes ud¹⁾, men af en anden Grund, som han ikke vil sige. Dette er nu højst besynderligt; thi i alle de ægyptiske Billeder, vi have, findes ingen Gud med Bukkehoved, og Bukkeben vilde jo stride aldeles imod den ægyptiske Maade at karakterisere Guderne paa, da det altid er Hovedet, og ikke nogen anden Legemsdel, man laaner fra Dyrene. Imidlertid, den ægyptiske Guds Identifikation med Pan var almindelig vedtagen. Staden Chemmis i Øvre-Ægypten, som Herodot II, 91 omtaler, hedder hos Diodor I, 18 Chemmo, og denne Forfatter bemærker, at Navnet betød Pans Stad. Plutarch²⁾ har hørt, at der omkring denne By boede Paner og Satyrer, og Ptolemæos³⁾ nævner Panopolis eller «Panernes By» som Hovedstad i den Panopolitiske Nomos. Dens Plads vises ved Achmim, hvor der er Levninger af et Tempel fra Ptolemæernes Tid. En dér funden Indskrift⁴⁾ melder, at en Statue af Kejser Trajan er bleven oprejst og indviet til den store Gud Pan, *Πανὶ θεῷ μεγίστῳ*, af en Tiberius Claudius, der var *προστάτης Τριφιδος*⁵⁾ καὶ Πανὸς θεῶν μεγίστων. Ogsaa i Apollinopolis (Edfu) var der, som Indskrifter vise⁶⁾, et Pans Tempel.

¹⁾ Smlg. Papyrus Sallier II: «Du skal ikke udhugge Dig Billeder af Gud i Sten og gøre Dig Statuer af ham med den dobbelte Kongekrone paa Hovedet. Man ser ham ikke; ingen Tjeneste, intet Offer kan naa ham; han kan ikke fremkaldes ved hemmelige Ceremonier: man kender ikke det Sted, hvor han bor; man finder ham ikke ved Hjælp af de hellige Skrifter.» Lieblein, Gammel ægyptisk Religion II S. 171.

²⁾ Plutarch. Isis og Osiris 14.

³⁾ Ptolemæos IV, 5, 72: *Πανοπολίτης νομὸς καὶ μητροπόλις Πανόπολις ἢ Πανῶν πόλις*. — I Fayum er fundet et Elfenbens Relief fra Romertiden forestillende Pan med Bukkeben fløjtende og dansende, se Maspéro, Guide au Musée de Boulaq p. 389 n. 5691.

⁴⁾ Böckh. Corp. Inscr. Græcar. III n. 4714.

⁵⁾ En Forklaring af dette Navn er forsøgt af Dümichen i Meyers Geschichte des alten Aegyptens I S. 159.

⁶⁾ Böckh. Corp. Inscr. Græcar. III n. 4837 f.

Efter den almindelige Antagelse er Herodots Pan i Mendes den ægyptiske Chnum eller Chnub, senere kaldet Chnuf; Plutarchs *Κνήφ* er formodentlig en Status-constructus-Form¹⁾. Denne Gud dyrkedes paa mange Steder, særlig i Over-Ægypten; blandt andet stod der paa Øen Elephantine²⁾ ved Ægyptens sydlige Grænse et anseligt Tempel for ham, som nu desværre er ødelagt. Han antages at være en af Ægyptens ældste Guder. Stammen chnum skal betyde at sammenføje. Han er Verdens Ophav³⁾; af sin Mund har han udkastet det Æg, hvorefter Ptah, Verdens egentlige Danner og Former, fremstod. Han er Verdens Sjæl, ba. Men det ægyptiske Ord ba (stat. constr. formodentlig bi) betyder ogsaa en Vædder, og en Vædder som Hieroglyf betegner Sjælen og den livgivende Kraft. Hieroglyfiske Indskrifter betegne Chnum med Vædderen, men ofte ikke blot med én, men med 4 Væddere eller med 4 Hoveder som en firdobbelt Vædder; han er ba eller Livet i de 4 Guder Ra, Schu, Seb og Osiris⁴⁾ (efter Brugsch de 4 Elementer, Ilden, Luften, Jorden og Vandet). Efter Porphyrios fremstilles han som et Menneske med mørkeblaa Farve, men dertil ogsaa med et Vædderhoved⁵⁾. Og ovenpaa Vædder-

¹⁾ V. Schmidt, Assyriens og Ægyptens gamle Historie S. 1034 og 1038 ff. Brugsch, Religion und Mythologie der alten Aegypter (1888) S. 290 ff.

²⁾ Strab. XVil, 1, 48: *ἐν ταύτῃ πόλιν ἔχουσα ἱερὸν Κνούφιδος.*

³⁾ Porphyrios hos Euseb. Præpar. Evang. III, 11, 45: *Τὸν δημιουργὸν, ὃν Κνήφ οἱ Αἰγύπτιοι προσαγορεύουσι, ἀνθρωποειδῆ, τὴν δὲ χροιάν ἐκ κυανοῦ μέλανος ἔχοντα, κρατοῦντα ζώνην (snarere ζωήν) καὶ στήπρον, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερόν βασιλείον περικείμενον, ὅτι λόγος δυσέρετος καὶ ἐγκρομμένος καὶ οὐ φανὸς, καὶ ὅτι ζωοποιὸς καὶ ὅτι βασιλεὺς καὶ ὅτι νοερίως κινεῖται, διὸ ἢ τοῦ πτεροῦ φύσις ἐν τῇ κεφαλῇ κεῖται. Τὸν δὲ θεὸν τοῦτον ἐκ τοῦ στόματος προῖσθαι φασὶν ὄν, ἐξ οὗ γεννᾶσθαι θεὸν, ὃν αὐτοὶ προσαγορεύουσι Φιδά, οἱ δὲ Ἕλληρες Ἡφαιστόν.*

⁴⁾ Brugsch: Zeitschrift f. ägypt. Sprache u. Alterth. 1871. S. 82. Religion u. Mythologie des alten Aeg. S. 272 f. Mythologische Inschriften alt-ägyptischer Denkmäler S. 736 ff.

⁵⁾ Porphyr. hos Euseb. Præpar. Evang. III, 12, 1: *Κατὰ τὴν Ἐλεφαντίνην πόλιν τετίμηται ἄγαλμα πεπλασμένον μὲν, ἀλλ' ἀνδρείζελον καὶ καθήμενον.*

hovedet har han et ejendommeligt Hovedsmykke, som Porphyrios kalder en Kongekrone, og hvis Navn Ægyptologerne læse atef. Det bestaar af to snoede Horn, der vende til stik modsatte Sider; midt imellem disse staar Solskiven og den høje Hue imellem to Fjer, som man kalder Osiriskronen, og paa hver Side af denne en Uræosslange. Denne Atef finde vi saa godt som altid paa Chnums Hoved; men det er ikke ham alene, der bærer den. Vi finde den paa Horus med Høgehovedet¹⁾, paa Sebek med Krokodillehovedet²⁾; vi finde den paa Kongers og Dronningers Hoveder³⁾; vi se Konger bringe den som en Gave til Chnum, eller vi se den opstillet paa en Stang. Disse saakaldte Bukkehorn tilhøre altsaa en Prydelse, der kan tages af og sættes paa; men i andre Tilfælde synes de at staa i en virkelig organisk Forbindelse med Vædderhovedet og at være fremvoxede af dette, som paa den store Stele, vi ndfr. nærmere skulle omtale, den saakaldte Stele fra Mendes⁴⁾, eller paa Billedet fra Philæ⁵⁾, hvor Chnums Symbol, en stor Krukke med et Vædderhoved, bæres i Procession. Ogsaa i Afbildningen af Stjernebilledet Vædderen⁶⁾ ses Dyret med begge Par Horn; man maatte gøre dobbelt Ære ad en saadan Vædder, naar den var hellig og guddommelig. Brugsch kalder den i dette Tilfælde «Widderbock». Jeg véd ikke, hvad dette betyder, og Navnet forekommer mig i høj Grad vildledende. Mærkes maa det ogsaa, at, naar man i Hieroglyfskrift tegnede en Vædder, gav man den ikke de almindelige Vædderhorn, men disse saakaldte Bukkehorn; man har uden Tvivl fundet,

---

κναοῦν τε τὴν χροιάν, κεφαλὴν δὲ κριοῦ κεκτημένον καὶ βασιλείον κέρατα τράγεια ἔχον, οἷς ἔπεστι κύκλος διακοιδῆς. Κάθηται δὲ παρακειμένον κεραμέου ἀγγείου, ἐφ' οὗ ἄνθρωπον ἀναπλάσσειν.

¹⁾ I Edfu og Esneh, Description de l'Égypte, I, pl. 64 og 86.

²⁾ I Ombos og Esneh, Description de l'Égypte, I, pl. 73 og 74.

³⁾ Description de l'Égypte, I, pl. 15, 51 o. a.

⁴⁾ Brugsch, Mythologische Inschriften p. 629.

⁵⁾ Description de l'Égypte, I, pl. 10, n. 4.

⁶⁾ I Esneh, Description de l'Égypte, I, pl. 79 og 87; i Erment. smsds. pl. 96.

at dette var den tydeligste Maade at fremstille Sagen paa, da Hornene vanskelig vilde kunne ses, hvis de ikke laa helt udenfor Figuren; ogsaa Æslernes Øren blive jo undertiden tegnede ligedan, saa at de gaa hver til sin Side. Paa den anden Side, naar den thebanske Gud Amon blev afbildet med Vædderhoved, hvilket i det mindste i den senere Tid ofte forekommer, har han kun de almindelige Vædderhorn, der jo ogsaa efter ham kaldes Amonshorn, og ikke de snoede Horn eller Atef, der betegne Chnum ¹⁾.

Ligesom Chnum fremstilledes med Vædderhoved og i Vædderskikkelse, saaledes var ogsaa Vædderen ham helliget. Dette siger Porphyrios²⁾, og det stadfæstes ved den store Indskrift i Museet i Bulak, som i 1871 blev fundet i Thmuis af Ægyptologen Heinrich Brugschs Broder Emil Brugsch, og som i Almindelighed gaar under Navnet Stelen fra Mendes³⁾. Indskriften beretter, hvorledes Kong Ptolemæos Philadelphos har besøgt Thmuis, den mægtige Vædderguds Stad, har ladet sin Søster og Hustru Arsinoe udnævne til Gudens Overpræstinde, og eftergivet denne Nomos Told og andre Afgifter. Gudens Tempel var under Bygning; ved Kongens Gavmildhed fortsættes Bygningen med Kraft, og i hans 21de Regeringsaar er det fuldendt. Men da har man ogsaa i en Landsby udenfor Byen fundet en Vædder, som de skriftkloge paa Grund af en hellig Bog erkende at være i Besiddelse af alle de fornødne Tegn og at være et helligt Dyr, og denne er nu bleven indført i Templet som Genstand for guddommelig Ærefrygt. Billedet paa Stenen viser Kong Ptolemæos Philadelphos og hans Søster

¹⁾ Lepsius i Zeitschrift für Aegyptische Sprache und Alterthumskunde, 1877, S. 8 ff.

²⁾ Porphyr. hos Euseb. Præp. Evang., III, 11, 46: ἀφτέρωται τῷ θεῷ τοῦτω πρόβατον. Den tilføjede Grund, διὰ τὸ τοῦς παλαιῶς γαλακτοποιεῖν, ville vi skænke ham; den viser os, hvorfor han har sagt πρόβατον og ikke χριός.

³⁾ Udgivet af Mariette i Monuments divers, pl. 43, og endnu nøjagtigere af Brugsch i Mythologische Inschriften S. 628—31, oversat S. 658—71.

Arsinoe tilbedende og ofrende Gaver til Vædderen, som er opstillet paa et Fodstykke. Bagved dette staar den store Gud med Vædderhoved og Atef imellem hans Søn, den lille Horpechrut eller Harpokrates med Fingeren paa Munden, og hans Hustru, der paa Hovedet bærer en Fisk, Tegnet for denne Nomos. Bag ved dem, eller om man vil, ved Siden af dem, thi dette udtrykkes paa samme Maade, staar endnu en Gang Arsinoe, der ikke blot er Overpræstinde, men selv er Gudinde; thi de gamle Ægyptere ydede, som bekendt, deres Konger og Dronninger guddommelig Ære, og Ptolemæerne optog dette paa ny, først maaske Arsinoe; thi naar Ptolemæos den Første havde sin Helligdom i Ptolemais, da var dette græsk Skik, saasom han havde anlagt Staden; men Arsinoe dyrkes paa ægyptisk Vis; hun havde sin egen Præstinde og sin egen Kanephore ¹⁾.

De vedføjede Hieroglyfandskrifter angive Figurernes Navn og Betydning. Over Vædderen staar ²⁾: «Kongen over Øvre- og Nedre-Ægypten, som er Livet i Ra, Livet i Schu, Livet i Keb, Livet i Osiris, Kongernes Konges Vædder, Vædderen, som er kommet til Syne i Staden Tanon ()». Over Drengen staar: «Horus den unge, den store Gud i Tat, som troner i Tat og er Herre over alt Land»; over Kvinden med Fisken paa Hovedet staar: «Gudinden Hamchit (maaske det nordlige Ægypten); den rige, som er i Tat, den guddommelige Hustru i Ba's (Vædderens) Hus, Solens Øje, Herskerinden over Himlen, Dronningen over alle Guder». Men over Hovedpersonen, den imellem begge staaende Gud med Vædderhovedet, læses ikke, som vi havde ventet, Chnum eller Knep, men «Bi-neb-tet, den store Gud, Livet af Ra, den avlende Vædder, Herren over

¹⁾ Revillout, *Revue Egyptologique*, I, p. 14 f.

²⁾ Oversættelsen, tildels efter Brugsch, tildels efter Professor Valdemar Schmidt, gør ikke Fordring paa at være nogen ordret Gengivelse.

de skønne, Himlens Herre, Gudernes Konge, der giver Livet som Solen». Hieroglyfisk skrives Navnet saaledes: først Vædderen ba, med den tilføjede lille Vase eller Urtepotte, som viser, at det er Guden, der menes, saa Stavelsetegnet for neb ; derefter

 Billedet af en Genstand, der har Navnet tat, tet, eller ded. Denne Genstand findes snart afbildet enkelt, snart, som her, fordoblet for Symmetriens Skyld. Hvor ofte den end kommer igen, og det ikke blot i Hieroglyfindskrifter, men ogsaa i særskilte Exemplarer af brændt glasseret Ler, blaåt eller grønt, naturligvis smaa Efterligninger af den virkelige Genstand, maa vi dog desværre tilstaa, vi vide ikke, hvad det betyder. Man har tidligere kaldt det en Nilmaaler; der er fremsat andre Hypoteser; nu antager Brugsch, at det er Osiris' Rygrad, der som Relikvie opbevaredes i Staden Busiris¹⁾. Paa en Afbildning²⁾ synes det, som om denne underlige Søjle bliver oprejst ved Hjælp af et Tov; er det maaske et Slags Alter eller en anden Festgenstand? Vi vide intet uden, at de fonetiske Tegn tyde paa at den har heddet tat, tet, ded eller noget lignende. Til Slutning Determinativerne, Δ , α : t, her formodentlig kun Hunkønsmærke, og ligesom den inddelte Kreds $\otimes$, der følger efter, kun Angivelsen af, at det er en By, der menes. Tat er altsaa Byens Navn, og Guden hedder Bi-neb-tet, Herre i Tat. Man antager nu, at Bi-neb-tet skulde være det samme som Mendes, idet «b ofte i Ægyptisk ombyttes med m». Men det er ikke oplyst, i hvilket Omfang en saadan Ombytning kan finde Sted, og navnlig ikke, om det kan ske i Begyndelsen af et Ord; der er heller ikke gjort rede for, hvorledes neb svinder ind til det blotte n. Jeg har derfor stor Tvivl om Identifikationen af Bi-neb-tet og Mendes, saa

¹⁾ Brugsch, Religion u. Mythologie der Aegypter S. 634 f.

²⁾ Lepsius, Auswahl der wichtigsten Urkunden Tavle XVI Linie 6.

meget mere som det fuldt saa vel var Staden som Guden, der hed Mendes; om Gudens Navn have vi kun Herodots Vidnesbyrd, om Staden baade Herodots og alle andres. Staden kan naturligvis ikke hedde Tats Herre; men den maa hedde enten Tat alene eller ogsaa, som der ogsaa staar i denne Indskrift, Væddergudens Hus, , Pi-bi-neb-tet, eller Vædderens Hus, , Pi-ba¹⁾. Og denne Stad, hvor Monumentet har hjemme, er ikke Mendes, men Thmuis. Det er altsaa denne, der hedder Tat, og det er vilkaarligt, til Fordel for den omtalte Hypothese, at man har ombyttet Navnene.

Lad altsaa Chnum, hvem vi her se afbildet ganske som ellers, være den Gud, der dyrkedes i Thmuis, og dér kaldes Ba-neb-tat; men derfor er han ikke Pan i Mendes. Der er hos Porphyrios ikke Spor af at Kneph skulde være Grækernes Pan, lige saa lidt som Strabo tænker sig, at Pan i Mendes skulde være den samme som Knuphis i Elephantine. Herodot siger om den Mendesiske Pan, at han havde Bukkehoved; men Guden i Thmuis havde, som Monumenterne vise, Vædderhoved; og Herodot forvexler ikke disse to; han fortæller om Mendesiernes, at de ofre Faar, men ikke vove at forgribe sig paa Geder²⁾ og han skelner bestemt Mendes som *αἰγοπρόσωπος* fra Amon som *χριοπρόσωπος*. Ligesaa bestemt er Adskillelsen andensteds, som naar det i en magisk Papyrus i Leyden hedder, at man skal lave 3 Figurer af fint Hvedemel, en med Tyrehoved, en med Bukkehoved og en med Vædderhoved, hver staaende paa en Kugle og holdende en ægyptisk Svøbe; den skal man bage og fortære med en bestemt Trylleformular³⁾. Herodot

¹⁾ Brugsch, Dictionnaire géographique p. 1048. Dümichen i Meyers Geschichte Aegyptens, I, S. 261.

²⁾ Herodot. II, 42 og 46.

³⁾ Leemans, Papyri Græci Musei Lugduno-Batavi II, p. 85: *ποίησον ἐξ σεμιδάλεως ζῳδία γ', ταυροπρόσωπον, τραγοπρόσωπον, χριοπρόσωπον, ἐν ἑκαστον αὐτῶν ἐπὶ πόλου ἐστῶτα, μάλιστα ἔχοντα Αἰγυπτίας, καὶ περικαπισίας κατάφαγε κ. τ. λ.*

siger, der var en hellig Buk i Mendes, og den Mønt, vi strax nedenfor anføre, viser, han havde Ret; i Thmuis vidne Monumenterne om en hellig Vædder; naar Dyrene vare forskellige, maa ogsaa Guderne have været det. Vi mangle heller ikke Vidnesbyrd om, hvordan Guden i Mendes saa ud; han havde intet Vædderhoved. Det er vistnok et Vidnesbyrd fra en sen Tid, Kejser Marcus Aurelius'; men derfor kunne vi ikke forkaste det. Paa den her afbildede Mønt¹⁾ fra

den Mendesiske Nomos ses Guden staaende med stærkt Skæg og med Atef paa Hovedet; paa den fremrakte Haand holder han en tydelig tegnet Buk. Andre Mønter, af mindre Størrelse²⁾, vise Hovedet alene, men uden Forandring. En anden, endnu mindre og meget senere ægyptisk

Mønt³⁾ viser os et ungdommeligt, uskægget Hoved med den samme Hovedprydelse og Overskriften ΘΕΟΥ ΓΑΝΟΣ; men vi vide ikke, fra hvilken Egn af Ægypten den skriver sig, og skulle derfor ikke gøre særlig Brug af den her. Se vi paa de to Mendesiske Mønter, kunne vi forstaa, at Grækerne fandt, at dette skæggede Hoved med de ejendommelige Horn havde en vis Lighed med Pans; ogsaa denne Gud havde jo Bukken til sit Yndlingsdyr, og ogsaa han repræsenterede Livskraften eller Avlekraften. Urigtigt er det derimod, som ovfr. bemærket, naar Herodot tillægger ham Bukkeben. Det er heller ikke sandsynligt, at den romerske Nomemønt er korrekt, naar den sætter Guden i en Stilling som Zeus eller Juppiter; han har snarere haft Armen opløftet, og Benene mumieagtig indbundne som Amon. I begge Tilfælde er Forskellen betydelig; men Forvekslingen eller Omdannelsen synes dog mulig.

¹⁾ Description de l'Égypte, Antiquités, V, pl. 58, n. 26.

²⁾ Feuarent, Monnaies de l'Égypte Romaine, p. 316, n. 3552.

³⁾ Feuarent, p. 332, n. 3595.

Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at det var to forskellige Guder, der dyrkedes i Mendes og Thmuis ¹⁾. Det er heller ikke mig, der først fremsætter denne Mening. Heinrich Brugsch har selv tidligere ²⁾ paa Grund af den trilingue Indskrift paa en Træsarkofag i Berlin ment, at Pans ægyptiske Navn var Min eller Chem, skønt han nu synes at være vendt tilbage til den almindelige Forestilling, at det skulde være Chnum. Min kaldes han ogsaa baade af Erman ³⁾ og af Maspero, der i sin Guide du visiteur au musée de Boulaq (1884) p. 158 under n. 1728—29 med dette Navn betegner nogle Figurer, der ere indsvøbte som Mumier paa Armene nær, og paa Hovedet have de to lange Fjer, som Amon plejer at bære. Ja Brugsch selv har i sine Mythologische Inschriften S. 756 meddelt Indskrifter fra Panopolis og fra Tentyra, hvor Min eller Chem er fremstillet i samme Skikkelse som den thebanske Amon med den opløftede Arm. Ogsaa paa en Stele i Museet i København er han afbildet paa samme Maade ⁴⁾. Der opregnes de Guder, til hvem der er ofret. Efter Chem kommer Anubis som Schakal, og derefter Chnum fremstillet som Vædderen med Vandkrukken foran (☞). Det er klart, at Chem (eller Min) er forskellig fra Chnum, og Herodots Pan er den første, og ikke den sidste.

Straks i Begyndelsen af denne Afhandling blev det sagt, at Thmuis i den romerske Kejsertid var Hovedstad i den Mendesiske Nomos. Hverken Strabo eller Plinius nævner den;

¹⁾ Skulde det maaske være de to Naboguddomme, der ere afbildede siddende ved Siden af hinanden i Brugschs Mythologische Inschriften S. 750?

²⁾ Brugsch, Sammlung demotischer Urkunden (1850) S. 21.

³⁾ Erman, Aegypten und aegyptisches Leben im Alterthum S. 43.

⁴⁾ V. Schmidt, Textes hiéroglyphiques du musée de Copenhague p. 5, 2^d Linie. Smlgn. samme Forfatters Assyriens og Ægyptens gamle Historie S. 1048.

men den omtales hos Josepos¹⁾. Den laa paa den almindelige Vej fra Alexandria til Pelusium, hvad enten man vilde gaa hele Deltaet igennem til Lands eller, som Vespasian, sejle fra Alexandria (Nikopolis) til Nilens Hovedmunding ved Damiette og saa «opad Floden langs med den Mendesiske Nomos til Staden Thmuis», hvorfra han saa gik over Tanis og Herakleopolis til Pelusium. Ammianus Marcellinus²⁾ omtaler den som en stor By. I Itinerarium Antonini nævnes den som Station baade paa Vejen fra Memphis til Pelusium og paa den fra Pelusium til Alexandria. I den christelige Tid omtales den som Sæde for en Biskop. Her residerede Serapion, den ivrige Forsvarer af den orthodoxe Lære, som har $\text{\textcircled{I}}$ skrevet den hellige Makarios' Levned, og Phileas, som led Martyrdøden under Diokletian³⁾. Stadens Plads kan heller ikke være tvivlsom, da Navnet endnu er bevaret. Med en forbavsende Troskab hæfte de gamle ægyptiske Navne endnu ved Stedet, hvor de have staaet, selv om der ikke er andet end en nøgen Grusbanke tilbage. En saadan Grusbanke ved Navn Tell-et-Tmai $\text{\textcircled{I}}$ og tæt derved en lille Landsby Tmai el Emdid $\text{\textcircled{I}}$ ligger nøjagtig paa det Sted, der angives i Itinerariet, 22 Mile fra Tanis og 16 fra Isidis Oppidum. Her have vi altsaa Thmuis. Dette stemmer ogsaa saa godt, som man kan forlange, med Ptolemæos' Angivelse af Bredden, $30^{\circ} 50'$; de nuværende Kaart vise $30^{\circ} 58'$. Dette er alt sammen oplyst i Description de l'Egypte, og Stedet er ansat rigtig paa Kaartet⁴⁾. Der behøvedes ikke mere for at vise,

¹⁾ Josep. Bell. Judaic. IV, 11, 5: ἀναπλεῖ διὰ τοῦ Νεῖλου κατὰ τὸν Μενδήσιον νομὸν μέχρι πόλεως Θμούεως.

²⁾ Ammianus XXII, 15, 6: Ægyptus . . . , exceptis minoribus multis, Athribi et Oxyryncho et Tmui et Memphi maximis urbibus nitet.

³⁾ Quatremère, Mémoires géographiques et historiques sur l'Egypte I, p. 130 f.

⁴⁾ Description de l'Egypte, Atlas géographique pl. 35. De dér angivne Levninger af en gammel Dæmning mellem Thmuis og Tanis vare maaske den gamle Landevej.

med hvor stor Uret Brugsch nu døber dette Sted Mendes. Men eet vil jeg dog endnu tilføje: Mendes har naturligvis ligget ved den Flodarm, der har faaet Navn efter den, men Tmai ligger omtrent to Mile fra denne og 1 Mil fra den Tanitiske Arm. Hertil knytter sig et Sagn, der fortælles i Description de l'Égypte. En Fyrste i Tmai var fortvivlet over, at Nilens befrugtende Vande aldrig naaede hans Land. Han lovede da, at han vilde give sin eneste Datter, der naturligvis var overordentlig smuk, til den, der kunde komme med Baad til Tmai. En af Elskerne havde begyndt at grave en Kanal til Staden; men en anden fik det Indfald at sætte en Baad paa Hjul, og kom ham i Forkøbet. Han fik Datteren, og den begyndte Kanal blev opgivet. Hvis man af det ovfr. anførte Sted hos Josepos vilde slutte, at man kunde sejle til Thmuis, vilde dette være en overilet Slutning. Vespasian sejlede til det Sted i den Thmuitiske Nomos, hvor han mødte Landevejen, som førte over Thmuis til Pelusium, formodentlig ved det nuværende Kafr-el-Schek, omtrent ligeoverfor Isidis Oppidum. Var han sejlet ned ad den Mendesiske Nilarm til det Sted, hvor Brugsch vil henlægge Thmuis, var han bleven nødt til derfra paa smalle Diger i et meget sumpet Terrain at gaa tilbage til Landevejen.

Den Mendesiske Nilarm kaldes nu Aschmun-Kanalen, og i Texten til Description de l'Égypte hensættes det gamle Mendes til Aschmun. Det vilde saa endnu være det samme Sted, blot med et arabisk Navn, som gav Floden sin Benævnelse. Men der findes intet Bevis herfor, hvorimod Navnet Mendes endnu er bevaret et andet Sted, en Mils Vej højere oppe ved den samme Flodarm; desværre ikke stort mere end Navnet.

Den Mendesiske Nilarm eller Aschmun-Kanalen kaldes ogsaa Bahr-el-Sughair, بحر الصغير, d. e. det lille Vand. Den har fuldstændig bevaret Karakteren af en Flod og ikke af en gravet Kanal. Den gaar fra Mansurah i mange Snoninger imod Ø. N. Ø. til

Menzaleh, hvor den falder ud i den store Sø, der bærer denne Stads Navn. Det var paa det Sted, hvor «den lille Flod» skilte sig fra Nilens Hovedarm, at Araberne i Aaret 1220, efter at Korsfarerne havde erobret Damiette, anlagde en ny Fæstning, som skulde hindre de christne Skarer fra at trænge længere ind i Landet. De kaldte den Al-Mansurah, d. e. den sejrriige, og den kom til at svare til sit Navn; thi Korsfarernes Angreb paa den mislykkedes saa fuldstændig, at de nødtes til at indgaa en ufordelagtig Kapitulation, og endnu værre gik det 30 Aar senere da Louis den Hellige her led det afgørende Nederlag og selv blev tagen til Fange. «Den lille Flod» hedder i Joinvilles Histoire de Saint Louis «le fleuve de Rexi». Udgiverne antage Rexi for at være Rosetta (Raschid). Dette er umuligt; end ikke den simpleste Deltager i Felttoget kunde gøre sig skyldig i en saadan Forveksling. Der maa have ligget en By af dette eller et lignende Navn ved Aschmun-Kanalen. Det franske Kaart angiver i Virkeligheden ogsaa en halv Mil nedenfor Aschmun en Landsby ved Navn Daraksch. Det er sandsynligvis denne, der i det 13de Aarhundrede har været Egnens Hovedstad og givet Floden Navn. Endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede laa «den lille Flod» som en dyb Grav foran Byen; senere har man for at forøge dens Vandmængde afbrudt Forbindelsen her og ladet den modtage sit Vand højere oppe fra, igennem en 6 Mile lang gravet Kanal; men det gamle Flodleje tæt udenfor Mansurah kan endnu med Lethed forfølges. Faa Minuters Vej udenfor Byen, ved Broen, hvor Kanalen begynder, er Stedet, hvor Fiskerbaadene fra Menzaleh og Postdampskibet lægger til. Sejler man med dette ned ad Floden, kommer man efter 2½ Times Forløb til en ret betydelig By paa Flodens venstre Side; den hedder Dekernes. Ligeoverfor den ligger Landsbyen Mit-Rum (d. e. Grækerbyen)¹⁾, og en halv Mil Syd for denne

¹⁾ Paa det franske Kaart kaldes den Mit Kouneh, vistnok blot en fejlagtig Læsning af Manuskriptet.

ligge nogle Grushøje, som vise, at der har staaet en gammel Stad. Paa det franske Kaart betegnes dette Sted med Navnet Debeleh, og Textens Forfatter mener, det var det gamle Diospolis. Mig blev Stedet vist som Tell-el-Mint, d. e. Ruinhøjen Mendes. Saaledes er det ogsaa betegnet paa Kaartet i Bådekens Rejschaandbog, og jeg har ingen Tvivl om, at dette er rigtigt. Det maa indrømmes, at heller ikke disse Høje ligge ved Nilarmen, men en halv Mil sydligere; men i en saa lav og sumpig Egn kan Flodløbet have flyttet sig, eller det hele kan have været en Sø.

Alle de gamle Ruinsteder i Deltaet frembyde et sørgeligt, trøstesløst Skue. Næsten ikke en eneste Stump af de mægtige Granitbygninger staar opret; alt er kastet til Jorden, Granitstenene ere slaæede i Stykker og for en stor Del bortførte, og hvad der var Kalksten, og det var Bygningernes Fundamenter, er helt forsvundet; det er brændt til Kalk, som man ellers havde maattet hente langvejsfra. Beboernes Huse, der i Almindelighed vare opførte af soltørrede Sten, ere ved Regn og Oversvømmelse sunkne sammen til formløse Masser, og de Høje, som derved opstode, ere gennemrodede af Bønderne, som i de gamle Mure og det Affald, de gemte, fandt brugbar Gødning og Jord til deres Marker. Nu ligge de som sorte Grusbunker, undertiden oversaaede med smaa Potteskaar, naar Stedet ogsaa har været beboet i Romertiden; der vokser knap et Græsstraa paa dem. Det sørgelige Udseende af Højene ved Mendes bliver ikke synderlig forbedret ved at hele Egnen er i høj Grad sumpet. Den halve Del af Aaret staar den under Vand, og den anden Halvdel er der ingen, der gør sig den Ulejlighed at dyrke den; det vilde kræve betydelige Kanal anlæg. Hvad man nu sér af den oldægyptiske Stad, indskrænker sig til nogle enkelte Blokke af rød Granit, stærkt medtagne af Aarhundreders Regn. Ingen Hieroglyfer var at finde paa dem; ingen arkitektoniske Profiler var at se; jeg kunde kun bemærke, at et Par Stenblokke syntes at have hørt til et lille

Kapel eller *Ædicula*. Det siges, at der enkelte Steder i Husene i Mit-Rum og Dekernes skulle findes Granitstene fra Mendes; men jeg havde ikke Tid til at opsøge dem.

Større Udbytte giver en Rejse til Thmuis. Den første Station paa Jernbanen fra Mansurah til Kairo hedder Simbellauin. Derfra har man knap to Timers *Æsels-Ridt* til Landsbyerne Ibn Salam og Tmai el Amdid, hvorved de store Grushøje ligge, som benævnes Tell-et-Tmai. Deres Udstrækning er ret anselig; man ser, det har ikke været nogen lille By. Saa snart man kommer saa nær, at Højene hæve sig tydelig i Horizonten, undres man over at se noget, der ser ud som et højt firkantet Taarn. En halv Times Tid derefter befinder man sig paa Toppen af Højen ligeoverfor den uhyre monolithe Nische, som er afbildet paa medfølgende Tavle I—II, med Undtagelse af Obeliskens i Heliopolis og Pompeius' Søjlen ved Alexandria det eneste Monument fra Ægyptens Oldtid, som endnu findes staaende i Nedre-Ægypten. Den bestaar af en eneste rød Granitblok, næsten 7 Meter høj; i denne er udhugget en firkantet Nische, hvis Gulvflade er omtrent 2,70 i Kvadrat.

Monolithe Kapeller ere ikke sjældne i Ægypten; man kunde snarere sige, det betragtes som en Selvfølge, at Gudens Allerhelligste er udført af en eneste Sten, og af og til, især i den senere Tid, blive Dimensionerne kolossale. Herodot omtaler en saadan i Buto og en anden i Sais¹⁾. Denne sidste havde udvendig en Længde af 10 Metres, en Bredde af 7 og en Højde af 4 Met.; indvendig henholdsvis 9, 6 og 2½ Metres. Den var bragt fra Stenbrudene ved Elephantine til Sais, men Kong Amasis havde ladet den ligge udenfor Templet; den var ikke ført ind til sin bestemte Plads. I Almindelighed have saadanne Kapeller lignende Forhold som det i Sais: Længden eller Dybden er større end Højden; i Thmuis er det omvendt, og Kapellet kan sammenlignes med en Nische. Ogsaa herpaa haves ad-

¹⁾ Herodot II, 155 og 175.

skillige Exempler, navnlig fra en senere Tid. Et Exempel fra Philæ er afbildet i *Description de l'Égypte*, I, pl. 10, n. 5—7. I Apollinopolis parva, nu Kus, (se *Description de l'Égypte*, IV, pl. 1) findes et mægtigt Monument af denne Art; dets Højde er udvendig $13\frac{1}{2}$ Metr., inde i Nischen 7, og Nischens Gulv er 3 Metr. i Kvadrat. Fronten er helt bedækket med Hieroglyfer; over Nischen ses den bekjendte ægyptiske Huulkarnis med den vingede Solskive og derover Indskriften ¹⁾ ΒΑΣΙΛΙΞΣΑ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ΘΕΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΕΣ [ΚΑΙ ΞΩΤΗΡΕΣ] ΚΑΙ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΑΡΩΗΡΕΙ ΘΕΩΙ ΜΕΓΙΣΤΩΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΞΥΝΝΑΟΙΣ ΘΕΟΙΣ. Den henhører altsaa til 1ste Halvdel af 2det Aarh. f. Chr., og har været indviet til Horus. I Antæopolis (*Description de l'Égypte* IV, pl. 38) findes en lignende, men mindre og meget senere, som man bl. a. kan se deraf, at Pyramiden paa Taget er bleven meget højere. Nischens Gulvflade har en Dybde af 1,58 Metr. og en Bredde af 1,13. Endnu mindre er et Monument fra Heptanomis (*Descr. de l'Ég.* IV, pl. 67, n. 2—6); Nischen har indvendig en Højde af 0,95, en Dybde af 0,693 og en Bredde af 0,44; ligesaa et fra Mohallet el Kebir, en By i Deltaet N. O. f. Tanta (*Descr. de l'Ég.* V, pl. 30), hvor Nischen indvendig har en Højde af 1,22 og en Bredde af 0,45. Endelig maa endnu nævnes de to monolithe Nischer, som findes i Museet i Louvre, den ene fra Amasis', den anden fra Ptolemæos VII's Tid ²⁾.

Men Nischen eller Kapellet i Thmuis har eet, hvorved den skiller sig fra alle de andre. Den øverste Trediedel eller lidt mindre er afdelt fra det øvrige ved en Hylde, der, da den er udhugget af den samme Sten, som det øvrige, selvfølgelig er temmelig svær. Et Analogon dertil findes vistnok i et Billede fra Theben, som forestiller en Procession med Amons hellige

¹⁾ Corp. Inscr. Græcar. III, n. 4716 *z*.

²⁾ E. de Rougé, Notice sommaire des monuments égyptiens du musée du Louvre (1860) p. 44.

Baad og Kapel¹⁾. Ogsaa der er den øverste Del af Kapellet særlig afsondret, og i denne sidder en Gud med Vædderhoved paa Hug imellem to staaende vingede Væsener.

Langs med Yderkanten af Nischen gaar en Fals, hvori der findes en Del ejendommelige Stenfremspring, 7 paa hver Side. Det synes derefter, som om Kapellet har kunnet lukkes med en stor Dør eller Træskærm, der da har hvilet paa disse Fremspring.

Kapellet staar paa en svær Granitsokkel; men under denne ligger et Fundament af Kalksten, hvis Blokke ofte ere halvanden Meter lange og halv saa høje. Dette Fundament strækker sig en lille Smule ud til Siden, og det har tidligere strakt sig længere; men Beboerne i Omegnen, der ere meget begærlige efter Kalksten, som de ellers maa hente langvejsfra, have sønderslaaet og røvet det, og ere endnu i Færd med dette Arbejde. Hvor langt det har strakt sig, vide vi ikke; men det er ikke umuligt, at der kan have staaet en lignende, maaske mindre, Nische paa hver Side, saa at det ikke har været en, men 3 Guder, der dyrkedes her, som det var Tilfældet mange Steder i Ægypten, f. Ex. med Isis, Osiris og Horus, med Amon, Mut og Chons o. a. l. Vilde man gaa ud fra den ovfr. beskrevne Stele, der er funden her, kunde man tænke paa Chnum eller Binebtet, Hamchit og Horpachrut, og man kunde tænke sig, at en Afbildning af Vædderen kunde have sin Plads paa Hylden ovenfor. Dog dette er kun løse Formodninger; thi vi se kun den ene Nische. I en ikke ubetydelig Afstand fra denne ser man en Mur af soltørrede Sten, der indhegnede den firkantede Plads, hvorpaa den stod. De sorte Vægge staa der endnu i en anselig Højde, og man kan maale de gamle Mursten, omtrent 0,40 M. lange og 0,10 tykke.

Hvor gammelt Monumentet er, vover jeg ikke at afgøre.

---

¹⁾ Lepsius, Denkmäler III, 189 b, og derefter Meyer, Geschichte des alten Aegyptens, II, S. 257.

Det har i sin Tid været prydet med Hieroglyfer, og endnu Wilkinson, der i *Murrays Handbook for travellers in Egypt* beskriver denne Ruin, kunde læse «Amasis' Fornavn»; men nu har Vejrligets Ødelæggelser, som det synes, revet alt bort; jeg kunde ingen Hieroglyfer se.

Foruden den ovenfor omtalte store Stele med Hieroglyfandskrift er der ogsaa i Thmuis fundet en anden lignende, men mindre, der ligeledes er udgivet af Brugsch¹⁾. Fremdeles ejer Museet i Bulak nogle prægtige Sølvkar, der skrive sig derfra (se *Masperos Guide du visiteur* (1884) n. 2949, 2961, 2968 og 2970), en grøn Brændt-Lers Statuette af Pharaon Nephrit fra XXIX Dynasti (Maspero p. 89, n. 3927), samt en staaende lille Statue af en Skriver, der med begge Hænder holder et lille *Ædicula* med Osiris som Mumie, se Maspero *anf. St.* p. 243, n. 4442. Hans Navn læses *Zabinibdidnamu*; han er Søn af en Sangerinde for Binibdid ved Navn Tikhut og Nsimthit, og han henføres til XXI—XXIII Dynasti. Men særlig ville vi mærke en Art Monumenter, hvoraf en stor Del endnu findes paa Stedet. Det er de svære ovale Granitsarkofager, der hverken paa Grund af deres Form eller deres Størrelse kunne have været bestemte til at gemme Menneskelig. Det har aabenbart været Ligkister for de hellige Væddere, af samme Art som Apissarkofagerne i Gravene ved Sakkarah, men selvfølgelig meget mindre. Mariette har i sine *Monuments divers* pl. 42 afbildet en Del saadanne; men der savnes jo desværre Text til nærmere Oplysning. De Sarkofager, der endnu ligge imellem Grushøjene, have væsentlig to Former; naar Laagets Form tages med i Betragtning, kunde man sige 4. Den ene er i omstaaende Træsnit Fig. 1 *a—c* gengivet, som den viser sig fuldstændig, i Gennemsnit og sét ovenfra uden Laag. Denne Art, som plejer at være af sort eller mørkegraat Granit danner en Oval, hvis indvendige Rum er 1,41 Metr. langt og 1,26 dybt, den anden, som

¹⁾ Brugsch, *Mythologische Inschriften* S. 738 ff.

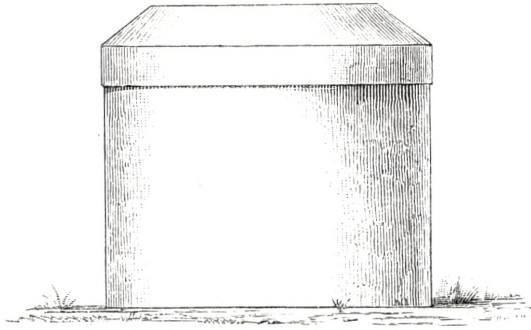

Fig. 1 a.

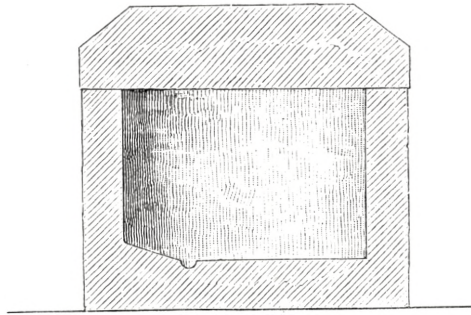

Fig. 1 b.

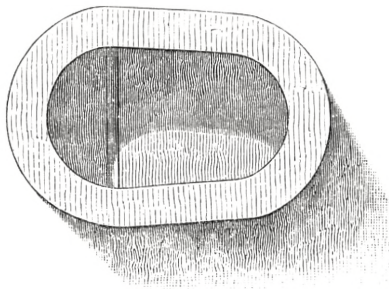

Fig. 1 c.

i Almindelighed er af rød Granit (Fig. 2), bryder Ovallinien ved at gøre Plads til Dyrets opbundne Forben, som var det til et

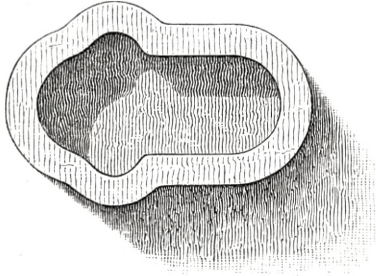

Fig. 2.

Menneskes Skuldre. Disse ere oftest lidt mindre, 1,37 M. lange og 0,90 dybe. En Sarkofag af sort Basalt har undtagelsesvis Laaget smykket med Billeder og med en lang Hieroglyfindskrift. Den er bragt til Bulak, og beskrevet af Maspero i hans Katalog n. 5574. «Paa den ene Side ser man den nordlige Himmel, paa den anden den sydlige; begge fremstilles ved Gudinden Nut, hvis Legeme som en Hvælving strækker sig over Dagens og Nattens tolv Timer. Til venstre, d. v. s. i Øst, fødes Solen som Barn imellem to Figurer, der synes at være et Billede paa den evige Tid; i Vesten synker den ned og dør imellem Armene paa de to Kvinder, der græde over Osiris, Isis og Nephtys. Indskriften tiltaler den afdøde Vædder som Bionch (Ba-anch), Osiris' levende Sjæl». Monumentet tilhører Ptolemæertiden.

Efterskrift.

Den Advarsel, jeg ovfr. S. 3, henkastede om ikke at bygge nye Hypotheser paa tvivlsomme eller fejlagtige Præmisses, foranlediges jeg ved en nylig udkommen Afhandling til at gentage. En af de dunkleste Perioder af Ægyptens Historie er det 21de Dynasti. Manetho kalder Kongerne Taniter, og nævner 7, af hvilke den første er Smendes. Dette synes at være samme Navn som Ismandes, der efter Strabo havde bygget Labyrinthen og var begravet der, og som af samme Forf. identificeres med Grækernes Memnon, Diodors Osymandyas. Denne er nu uden Tvivl Amenoph eller Amenhotep af det 18de Dynasti. Altsaa Manetho henfører ham til 21de, Strabo og Diodor til 18de Dynasti; hvem skulle vi følge? Kan ikke Ægyptologien vejlede os? E. Brugsch og Bouriant have i *Le livre des Rois* (1887) p. 94 ment at finde Smendes' Navn paa Guldblade fra Tanis, hvor de læste Si-mentu. Dette kunde synes ret sandsynligt; men Naville paastaar, at Navnet maa læses Si-Amen, og nu har M. Daressy i *Masperos Recueil des travaux relatifs à la philologie et l'archéologie égyptienne et assyrienne* vol. X, livr. 3—4, p. 138, ment at finde Kongens Navn i Stenbruddene i Gebelén i Øvre-Ægypten, i , Nes-bi-tat, idet nes (nsi) skulde være det græske ζ, og det øvrige Mendes, altsaa Ζμένδης. Her er saa vidt, jeg skønner, en Tilsnigelse. Brugsch havde ment, at Bi-neb-tat betegnede Mendes; nu skal Bi-tat alene gøre det. Var det første lidet sandsynligt (se S. 10), bliver det sidste det endnu mindre. Vi maa hævde, at Monumenterne vise, at Væddergudens By er Thmuis, og at der skal andre Beviser end de hidtil fremførte for at gøre Tat eller Bi-tat eller Bi-neb-tat til Mendes.

¹⁾ Strabo XVII, 1, 37 og 42; der kan ikke være Tvivl om, at der har staaet samme Navn begge Steder. Diodor I, 47 ff.

